

Bau-, Verkehrs- und Forstdepartement Graubünden
Departament da construcziun, traffic e selvicultura dal Grischun
Dipartimento costruzioni, trasporti e foreste dei Grigioni

7000 Cuir, Stadtgartenweg 11
Tel. 081 257 21 21 / fax 081 257 21 60
Internet: www.bvfd.gr.ch
E-mail: info@bvfd.gr.ch

Lescha davart il dretg da las auas dal chantun Grischun (LDAG)

Revisiun parziala

Rapport explicativ

27 d'avrigl 2010

Cuntegn

I.	INTRODUCZIUN.....	3
II.	SITUAZIUN DA PARTENZA.....	4
1.	CONCESSIUNS DAL DRETG DA LAS AUAS E RETURNS AL PROPRIETARI.....	4
2.	CONTURN E PROGNOSAS	6
3.	RETURN ANTICIPÀ AL PROPRIETARI.....	8
III.	POLITICA PER RETURNS ANTICIPADS AL PROPRIETARI.....	10
1.	POLITICA VERTENTA.....	10
2.	POLITICA FUTURA	10
IV.	PRINCIPS DA LA REVISIUN PARZIALE	12
1.	RESPONSABILIDAD DAL CHANTUN	12
2.	FLEXIBILITAD ED IMPULS	13
3.	INDEMNISAZIUN DA LA VALUR RESTANTA	13
4.	CUMPLETTAZIUN PERSISTENTA D'OVRAS IDRAULICAS	14
5.	ULTERIURAS ADATTAZIUNS DA LESCHAS	15
V.	REMARKS TAR LAS SINGULAS DISPOSIZIUNS	15
1.	LESCHA DAVART IL DRETG DA LAS AUAS DAL CHANTUN GRISCHUN (LDAG)	15
2.	ORDINAZIUN TAR LA LESCHA DAVART IL DRETG DA LAS AUAS DAL CHANTUN GRISCHUN (ODAG).....	18
VI.	CONSEQUENZAS FINANZIALAS E PERSONALAS	18

I. INTRODUCZIUN

A partir da l'onn 2020 returnan en il Grischun differentas ovras idraulicas al proprietari, perquai che la concessiun scada. L'emprim èn pertutgadas intginas ovras mez grondas. Durant ils onns 2035 fin 2050 scadan alura las concessiuns da las grondas ovras idraulicas. Ensemen cun la scadenza da la concessiun perdan ils concessiunaris il dretg d'utilisaziun che la communitad cun autorisaziun da disponer posseda (per regla las vischnancas). En connex cun la scadenza dal dretg d'utilisaziun sto vegnir decidì tant davart il destin da quest dretg sco er davart ils implants idraulics.

Differentas societads d'ovras idraulicas mussan actualmain interess da far investiziuns per renovar e per part er per engrondir lur ovras. La realisaziun da questas lavurs vegn dentant mintgamai fatga sut la cundiziun che las concessiuns vegnian er prolungadas respectivamain renovadas. Tras ina prolungaziun respectivamain tras ina renovaziun anticipada da la concessiun vulan las societads d'ovras idraulicas en spezial garantir a lunga vista la produenziun d'electricitad tras investiziuns da renovaziun.

Il return anticipà al proprietari ed il nov concessiunament ch'è collià cun quai pon purtar avantatgs al chantun ed a las vischnancas, sch'igl è pussaivel da reducir a medem temp il grond dumber da scadenzas da concessiuns e da diminuir qua tras la ristga da cundiziuns dal martgà disfavouraivlas.

Cuntrari al concessiunament ordinari stat tar il return anticipà al proprietari en il center ina strategia comunabla da las vischnancas e dal chantun. En quest connex na vegn la suveranità da las auas da las vischnancas dentant betg periclitada. I sa tracta plitgusch da trair a niz en moda effizienta las schanzas che resultan d'in return anticipà al proprietari.

Ord vista da la regenza datti perquai in tschert basegn d'agir per adattar la lescha chantunala davart il dretg da las auas uschia, ch'i vegnan coordinadas a temp las activitads da tut las parts partecipadas e ch'i vegnan dads impuls per pussibilitar in return anticipà al proprietari ed in nov concessiunament. Uschia duai la communitad esser en cas d'augmentar entaifer il chantun la valurisaziun or da l'utilisaziun da la forza idraulica.

II. SITUAZIUN DA PARTENZA

1. Concessiuns dal dretg da las auas e returns al proprietari¹

Las vischnancas dal chantun Grischun pon trair a niz sezzas la forza idraulica da lur auas u dar il dretg d'utilisaziun tras ina concessiun a terzas personas. Sch'i vegn dada ina concessiun, va ella a fin tras la scadenza da sia durada, tras la scadenza dal dretg u tras renunzia. Sch'ina concessiun dal dretg da las auas va a fin, returnan tut ils stabiliments idraulics ch'èn vegnids construids sin terren public u privat gratuitamain e senza chargias mintgamai per la mesadad al chantun ed a las vischnancas concessiunaras². Ils stabiliments ch'èn destinads per producir e per transportar davent energia electrica sco er ils edificis da servetsch e d'administraziun na returnan dentant ni a las vischnancas ni al chantun, pon dentant vegnir surpigliads da la communitad che ha dà la concessiun, sch'ella paja ina indemnizaziun adeguata. Tenor las experientschas fatgas èn 75 pertschient da la valur d'ina ovra electrica parts "bletschas" da l'ovra che returnan gratuitamain al proprietari e 25 pertschient parts "sitgas" da l'ovra. En cas dal return al proprietari datti duas alternativas generalas d'agir per la communitad che ha dà la concessiun:

- la communitad surpiglia l'entir stabiliment;
- nov concessiunament da l'ovra a la societad d'ovras idraulicas veglia ubain ad ina nova societad d'ovras idraulicas cun u senza participaziun collegiala dal maun public.

Gia ils ultims onns èn scadidas en il Grischun las concessiuns d'ovras idraulicas pli grondas (ovras dal Partenz ed ovras da la part sura dal Puschlav da la Rezia energia SA). La tabella qua sutvart enumerescha tut las ovras idraulicas cun ina prestaziun installada da passa 3 megawatts (MW) ed il termin da la scadenza da lur concessiun.

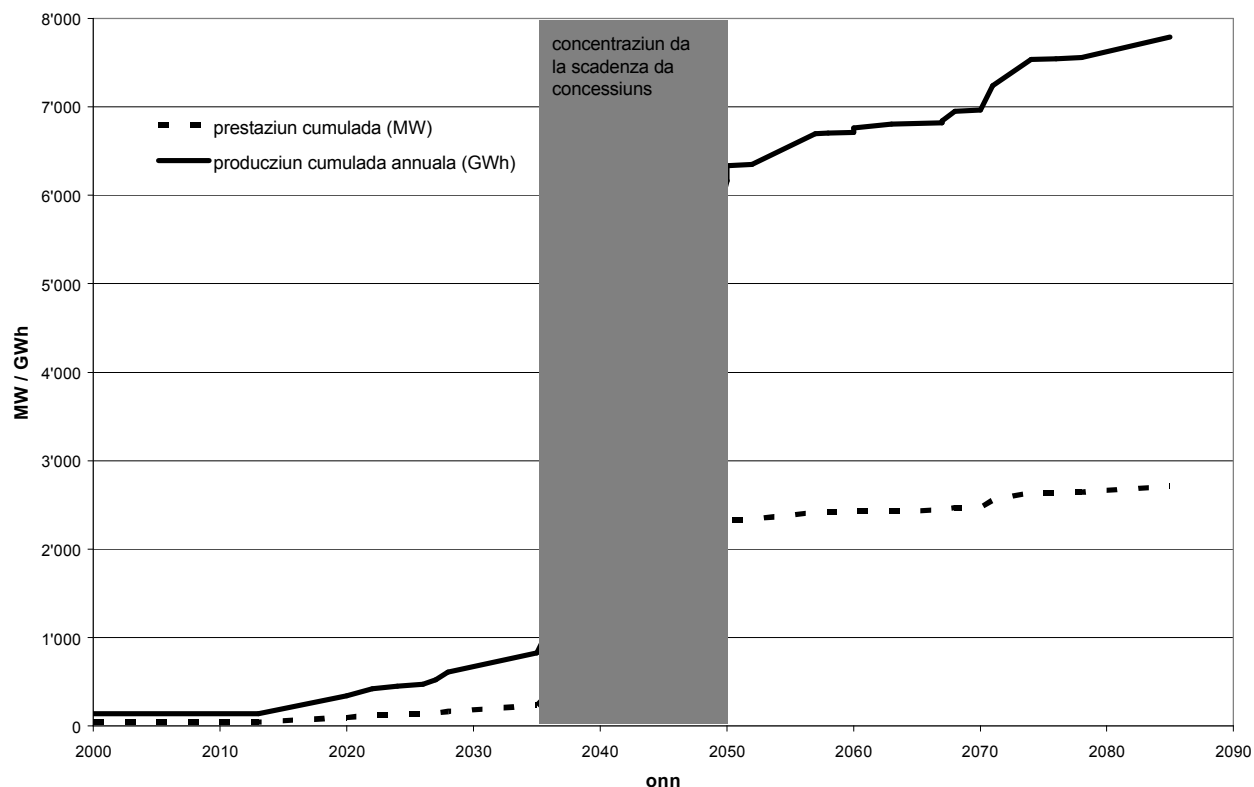
¹ explicaziuns pli detagliadas en la missiva da la regenza dals 18 da zercladur 1990 per mauns dal cussegl grond, rapport davart la creaziun d'in fond per cas da returns al proprietari (carnet nr. 3/1990-91)

² questa repartiziun vala dapi l'onn 1954 (revisiun da la lescha davart il dretg da las auas dal chantun Grischun dals 9 da matg 1954); ovras idraulicas ch'èn vegnidas concessiunadas avant returnan unicamain a la vischnanca

Societad	Ovra/stabiliment	Fin da la concessiun	Prestaziun installada (MW)	Producziun annuala Ø (GWh)
RE	Campocologno I & II	2020	51.6	201.0
EWZN	Casti vest	2022	26.0	77.8
HSAG	Pintrun	2024	6.5	30.8
HSAG	Tavanasa	2026	4.0	18.6
HSAG	Russein	2027	10.5	52.0
CAG	Roveredo	2028	20.8	89.4
EWZN	Tinizong	2035	69.5	212.4
KWZ	Zervreila, Stussavgia, Giuvaulta, Realta	2037	273.0	576.0
ELIN	Lostallo	2038	25.0	71.7
EWZS	Ovras idraulicas Bregaglia	2039	208.7	490.0
KWF	Tavanasa	2040	12.5	54.3
MKW	Soazza	2041	83.0	245.1
KHR	Farera, Balamburtg, Seglias, Tusaun	2042	602.9	1'376.7
KWR	Domat	2042	19.1	106.3
MKW	Isola	2042	20.9	62.8
MKW	Valbella	2043	4.2	9.9
ELIN	Grono	2044	37.5	94.0
ALK	Filisur	2046	65.0	289.8
KVR	Sedrun, Tavanasa	2048	330.8	827.7
EKW	Ova Spin, Pradella	2050	357.3	1'114.4
EWZN	Casti ost	2050	52.0	165.1
REI	Ladral	2052	5.1	15.5
EWZN	Solas, Seglias, Giuvaulta	2057	77.5	347.5
GKC	Sand	2060	9.4	49.0
GKL	Lüen	2063	7.2	43.3
EWSM	Islas	2067	4.4	16.0
EWA	Litzirüti	2067	5.0	22.3
ALK	Casti	2068	24.0	104.4
PEM	Ovras idraulicas Val Müstair	2070	3.1	17.5
KWI	Glion I & II	2071	84.0	276.8
EKW	Martina	2074	84.0	298.7
KWFT	Farera	2078	4.2	18.5
REK	Claustra, Schlappin, Küblis	2085	68.2	231.6
RE	Palü, Cavaglia, Robbia	2089	45.7	139.6

Illustraziun 1: Fin da la concessiun da las ovras idraulicas en il Grischun

La suandanta grafica mussa il termin da la scadenza da la concessiun tenor prestaziun cumulada e tenor produziun annuala da las ovas idraulicas.

Illustraziun 2: Las ovas idraulicas che returnan al proprietari entaifer ils onns 2035 e 2050 produceschan passa la mesadad da la produziun totala actuala en il Grischun.

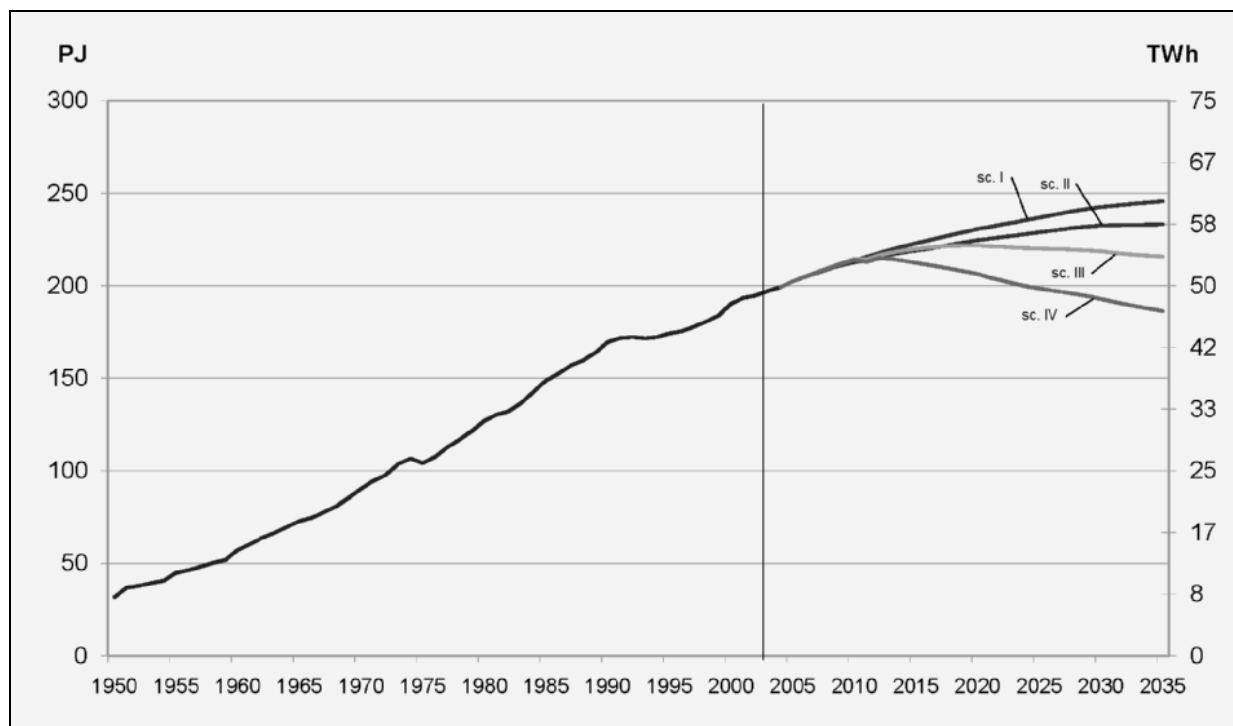
La concentraziun da la scadenza da concessiun da ils onns 2035 fin 2050 dat a la communitad bain schanzas, è dentant er ina ristga considerabla per las vischnancas e per il chantun. La ristga po resultar, sch'i ston vegnir manadas tractativas davart novs concessiunaments, entant che las cundiziuns dal martgà èn disfavuraivlas.

2. Conturn e prognosas

En l'uniun europeica vegn producida passa la mesadad da l'electricidad en ovas electricas termicas-fossilas. En vista a la finitad da las energias fossilas èsi da quintar ch'ils pretschs s'augmentian vinavant, cun excepziun da fluctuaziuns conjuncturalas. Quai mussa er la gronda part da las prognosas dal pretsch d'electricidad per l'Europa dal vest ils proxims onns.

En connex cun il consum svizzer d'energia finala parta la confederaziun – tut tenor il scenari – da l'ipotesa ch'il consum d'energia finala sa stabiliseschia u sa

reduceschia schizunt circa a partir da l'onn 2010. En cas da l'electricitad percunter, fa ella quint cun in ulteriur augment da la dumonda en differents scenaris, er perquai che la finamira da substituir purtaders d'energia fossils tras resursas regenerablas po chaschunar ina dumonda supplementara d'electricitad.

Illustraziun 3: Dumonda d'electricitad en differents scenaris, en petrojoule (PJ). Funtauna: Prognos (2007). Die Energieperspektiven Schweiz 2035 - tom 2; scenaris I fin IV. Kirchner, A., Prognos AG, Basilea. Per incumbensa da l'uffizi federal d'energia, Berna.

- Scenari I (sc. I): "vinavant sco fin ussa" (promoziun da l'effizienz energetica d'enfin ussa)
- Scenari II (sc. II): "collavraziun pli gronda" (prescripziuns levamain pli rigurasas, instruments da promoziun pli fermes, taxas sin electricitad e sin carburants)
- Scenari III (sc. III): "novas prioritads" (prioritad mundiala per la protecziun dal clima, per l'effizienz energetica e per il schanetg da las resursas)
- Scenari IV (sc. IV): "societad da 2000 watts" (scenari III cumprais autas taxas directivas).

Las grondas ovas electricas termicas e nuclearas en Svizra ed en l'Europa furneschan al martgà d'electricitad l'uschenunada energia constanta³, cun la quala na pon betg vegnir gulivadas las differenzas a curta vista da la dumonda. Vitiers vegn l'augment da la produenziun d'electricitad or d'energias regenerablas novas che vegnan promovidas correspudentamain per gidar a cuntanscher las finamiras dal clima. Cun energias regenerablas novas sco la forza dal vent u l'energia solara vegn

³ l'energia constanta garantisce il provediment da basa cun electricitad che vegn producida cuntinadamain, tut tenor la disponibilitad da l'energia primara

medemamain producida energia constanta. Il dischavantatg da quellas è che l'electricidad che vegn producida en quella moda e maniera resulta irregularmain e betg tenor il basegn. Per gulivar il basegn d'electricidad en cas da fluctuaziuns en connex cun la dumonda e per segirar il provediment dovri l'uschenumnada energia regulara⁴. Quella vegn messa a disposiziun en Svizra en spezial dad ovras idraulicas cun implants da serra. Pli fitg che las energias regenerablas novas vegnan tratgas a niz e pli grond ch'il basegn d'energia regulara vegn. Per consequenza s'augmenta la valur da l'electricidad che vegn producida en ovras idraulicas cun lais da serra dal Grischun.

Tras l'entretschament europeic dals martgads d'electricidad e tras l'augment dal basegn d'energia regulara che stat a disposiziun a curta vista daventa er il commerzi d'electricidad pli impurtant. Tenor las stimaziuns dal forum economic dal Grischun⁵ sustegna il commerzi d'electricidad gia oz l'entira valurisaziun brutta da l'economia d'electricidad dal Grischun en la dimensiun d'almain 20 pertschient. Cun extender las activitads en connex cun il commerzi d'electricidad en il chantun stoi vegnir fatg quint cun in augment da la valurisaziun en il Grischun.

Damai che la dumonda d'electricidad a media ed a lunga vista ed en spezial la valur da l'electricidad or da la forza idraulica sco energia regulara vegn a s'augmentar, resta la forza idraulica er en l'avegnir fitg impurtanta per l'economia publica dal Grischun. Perquai èn investiziuns per renovar stabiliments e per extender la forza idraulica en moda ecologicamain giustifitgabla raschunaivlas e correctas. Tras cundiziuns generalas attractivas pon vegnir realisadas anticipadamain cun gudogn adattaziuns per il chantun, per las vischnancas sco er per las societads d'ovras idraulicas. Uschia pon vegnir promovidas investiziuns en ovras idraulicas existentas. En quest connex è il return anticipà al proprietari ina soluziun convegnenta.

3. Return anticipà al proprietari

In return anticipà al proprietari resulta da la renunzia dal concessiunari al dretg d'utilisaziun concedì, e quai cun conceder a medem temp da nov quest dretg a tal. In

---

⁴ l'energia regulara garantescha il provediment cun la quantidad d'electricidad ch'è exactamain necessaria ad in tshert temp e gulivescha differenzas da chargias sco er il basegn maximal d'energia

⁵ forum economic dal Grischun; Strom – Bündner Exportprodukt mit Zukunft; avust 2008, Caira, pagina 22

return anticipà al proprietari po mo avair lieu, sch'il concessiunari, la vischnanca concessiunara ed il chantun persequiteschan comunablamain questa finamira. La valitaziun da tut ils stabiliments sa basa sin quellas valurs che tutgassan a la communitad che ha dà la concessiun il mument da la scadenza ordinaria da la concessiun, resguardond la reducziun da l'amortisaziun tras in return anticipà al proprietari. La valur correspondententa po il maun public far valair en furma d'ina indemnizaziun, cun retschaiver energia u cun sa participar ad ina societad existenta.

L'avantatg d'in return anticipà al proprietari per la communitad che ha dà la concessiun è quel che la concessiun po vegnir prolungada in mument ch'è fitg favuraivel tant areguard l'economia da manaschi ed areguard l'economia publica sco er areguard la politica davart l'energia e davart il martgà da lavur. Il chantun e las vischnancas pon d'ina vart disponer pli baud dad eventualas indemnizaziuns en cas da renunzias dal return al proprietari u sa crear avantatgs finansials a lunga vista tras participaziuns e tras prestaziuns privilegiadas. Da l'autra vart stat la ristga ch'il mument da la scadenza ordinaria da la concessiun sa mussa pli tard sco pli favuraivel. En cas dal return anticipà al proprietari renunzia la communitad che ha dà la concessiun ultra da quai ad in nov concessiunament sut cundiziuns da concorrenza, il qual fiss pussaivel il mument da la scadenza ordinaria da la concessiun.

Returns anticipads al proprietari cun novs concessiunaments correspondentents èn er interessants per ils concessiunaris. Ils dretgs d'utilisar las auas ch'èn fitg dumandads pon vegnir segirads uschia a temp a lunga vista. Ultra da quai pon vegnir amortisadas eventualas investiziuns da modernisaziun e d'engrondiment durant tut il temp che la nova concessiun dura. La finala po er vegnir evitada in'eventuala concorrenza per in nov concessiunament cun ina fin averta il mument ordinari da la scadenza da la concessiun.

Sche la communitad sto spetgar fin a la scadenza ordinaria da la concessiun, resultan eventualmain dischavantatgs considerabels per ella. La voluntad da las interpresas da far investiziuns dastgass en spezial tshessar, sch'ils pretschs d'energia sa sbassan e sch'il martgà d'electricitad perda l'interess per exempel pervia da surcapacitads u sch'il maun public n'infurmescha betg ils concessiunaris davart sias intenziuns. Quai è en spezial il cas tar investiziuns futuras considerablas per engrondir u per renovar stabiliments che surpassan l'obligaziun legala. Per quests cas sto il maun public metter a disposiziun in model da return al proprietari flexibel che permetta da liquidar scadenzas da la concessiun er avant il termin final.

III. POLITICA PER RETURNS ANTICIPADS AL PROPRIETARI

1. Politica vertenta

La politica vertenta davart la forza idraulica dal chantun Grischun vul en spezial che quella vegnia exequida – sche pussaivel – ensemen cun tut ils partenaris. Quai vul dir, ch'il chantun ha en mira la coordinaziun e la collavuraziun la meglra pussaivla tranter il maun public – il chantun e las vischnancas – ed ils auters partenaris dal provediment d'electricidad. Las societads d'ovras idraulicas disponan da las enconuschientschas necessarias, da las raits correspundentas da clientella (pussaivladads da vendita), dals dretgs da transport (entaifer u ordaifer il chantun) e da las pussaivladads da barattar energia. Ultra da quai pon ellas reagir en moda pli flexibla sin midadas al martgà.

En il Grischun vegnan las grondas ovras idraulicas manadas tenor il princip d'ovras partenarias. Tar las ovras partenarias vala il princip che mintga partenari haja il dretg da survegnir energia producida en la dimensiun da la participaziun procentuala correspudenta. Percunter sto mintga partenari surpigliar en la medema dimensiun procentuala ils custs annuals da l'ovra correspudenta. Questa orientaziun vers il partenadi duai er vegnir mantegnida en l'avegnir per la politica davart la forza idraulica.

Fin ussa n'è la communitad che ha dà concessiuns betg s'engaschada en moda activa per returns anticipads al proprietari. Las vischnancas ed il chantun han da princip spetgà, fin che las concessiuns èn scadidas u fin ch'ils concessiunaris èn daventads sezs activs. En vista als returns al proprietari han fin ussa en emprima lingia las vischnancas concessiunaras, ensemen cun il chantun, fatg scleriments communabels e manà tractativas cun ils concessiunaris. Quai en spezial er sin basa da l'art. 46 LDAG, tenor il qual ils scleriments areguard la scadenza da la concessiun, areguard la recumpra sco er areguard in'eventuala renovaziun da la concessiun vegnan fatgs comunablamain da las vischnancas e dal chantun. Las vischnancas ed il chantun sa cunvegnan en quest connex davart la direcziun.

2. Politica futura

Tenor il program da la regenza 2009-2012 duain la cumpetitivitad da la forza idraulica vegnir mantegnida a lunga vista ed ils retgavs da quella vegnir augmentads. Ultra da la plivalur directa per il chantun e per las vischnancas vegn perseguitada la

finamira da laschar reglar la svieuta d'energia per il provediment ed en spezial per il commerzi pli e pli da societads ch'èn domiciliadas en il chantun. Qua tras pon vegnir stgaffidas plazzas da lavur d'auta qualitat. Ultra da quai po vegnir garantida en il chantun en moda pli facila l'imposiziun da la valurisaziun or da la forza idraulica. Il return anticipà d'ovras idraulicas al proprietari è in instrument impurtant per gidar a cuntanscher questas finamiras, en spezial sche concessiuns vegnian prolungadas in mument che las cundiziuns generalas las pli impurtantas èn favuraivlas.

En quest connex sa tschenta la dumonda, cura ch'i duai vegnir approvà in return anticipà al proprietari ord vista dal chantun e da las vischnancas. Ils suandants facturs ston vegnir resguardads:

- minimar la ristga per il chantun e per las vischnancas (nivellar la scadenza da las relaziuns da concessiun);
- augmentar la valurisaziun per il chantun e per las vischnancas (participaziun, commerzi, energia dals custs annuals, plazzas da lavur);
- autezza da las investiziuns per modernisar e per engrondir ils implants.

Sch'in return anticipà al proprietari duai vegnir prendì en mira respectivamain permiss, sto vegnir giuditgà e decidì en moda cumplexsiva e per il cas concret. Per che l'opziun d'in return anticipà al proprietari possia vegnir resguardada en moda optimala, sto quella esser flexibla e vegnir coordinada tranter il chantun e las vischnancas.

Tras la coordinaziun pli intensiva dal chantun po la politica d'in return al proprietari che ha en mira d'observar ils interess da l'entir chantun vegnir realisada en moda considerablamain pli effizienta. Cun agid d'ina strategia da manar tractativas coordinadas dastgassi esser pussaivel d'augmentar a lunga vista la valurisaziun da la forza idraulica per il Grischun. Ultra da quai dastgassan las investiziuns per renovar ils implants vegnir fatgas en dapli etappas. La finala vegn er promovida la segirezza da planisaziun dals investiders e rinforzà il partenadi. Tras la coordinaziun pli intensiva dal chantun è quel er obligà da manar en moda activa las tractativas cun las societads d'ovras electricas e da surpigliar eventuels custs per scleriments. Ultra da quai vegnan distgargiads er ils organs communal, senza ch'i vegnia intervegnì en las cumpetenzas da decisiun da tals.

Per rinforzar la posiziun dal chantun e da las vischnancas en las tractativas cun il concessiunari davart il return anticipà al proprietari, duessan las opziuns da tractativas vegnir concepidas – sco gia menziunà – en moda uschè flexibla sco

pussaivel. Quai vul dir che las prescripziuns legalas existentas per il chantun e per las vischnancas concernent la participaziun e concernent l'acquist d'energia dals custs annuals ston vegnir adattadas. Ultra da quai sto il chantun porscher motivaziuns per las societads d'ovras idraulicas, sch'i sto vegnir fatg quint che quellas fetschian da lur vart investiziuns che augmentan la valorisaziun. Sco motivaziun duai tranter auter vegnir stgaffida la pussaivladad da reducir temporarmain la taglia sin ovras idraulicas e sin implants da pumpadi. Entant che eventualas investiziuns che augmentan la valorisaziun da las societads d'ovras idraulicas servan tant a las vischnancas sco er al chantun, engrevgescha la reducziun temporara da la taglia sin ovras idraulicas e sin implants da pumpadi mo il chantun. Qua tras pon las vischnancas profitar supplementarmain, senza stuair acceptar perditas.

IV. PRINCIPS DA LA REVISIUN PARZIALA

1. Responsablada dal chantun⁶

La forza idraulica è la resursa natirala centrala dal chantun Grischun. Il chantun e las vischnancas han in grond interess da promover la valorisaziun ed ils retgavs da la forza idraulica tant per la communitad sco er per ils concessiunaris. Cun agid da returns anticipads al proprietari po vegnir minimada la ristga da stuair tractar blers novs concessiunaments da grondas ovras idraulicas in mument ch'è disfavuraivel areguard l'economia d'electricitad. Quella reducziun da la ristga sin il minimum è d'interess chantunal e perquai chausa dal chantun. Per pudair surpigliar questa responsablada sto il chantun pudair integrar e far valair en moda pli intensiva ils interess chantunals e las experientschas chantunals en las tractativas per returns anticipads al proprietari. Quai duai vegnir fatg cun cumpletter l'art. 48 da la lescha davart il dretg da las auas dal chantun Grischun (LDAG; DG 810.100) cun in nov al. 4. Tenor quel duai ina dumonda dal concessiunari vegl per in return anticipà al proprietari u per in nov concessiunament fin 12 onns avant la scadenza da la concessiun stuair vegnir inoltrada al chantun. Ultra da quai pretenda questa disposiziun proponida ch'il chantun coordineschia las tractativas. La suveranità da las auas da las vischnancas na vegn betg messa en dumonda. Tuttina permetta

---

⁶ cf. latiers er las paginas 208 ss. da la missiva da la regenza al cussegl grond, carnet nr. 3/1990-91 concernent il "rapport davart la creaziun d'in fond per cas da returns al proprietari"

questa nova regulaziun da far valair en moda pli intensiva ils interess chantunals e la politica dal return al proprietari che sa basa sin quels.

2. Flexibilitad ed impuls

Ultra da la reducziun da la ristga economica da blers returns al proprietari en curt temp duai la valurisaziun da la forza idraulica pudair vegnir augmentada en general. Per rinforzar la posiziun dal chantun e da las vischnancas en las tractativas cun il concessiunari davart il return anticipà al proprietari, duai la LDAG vegnir concepida en moda pli flexibla en dus puncts.

Da nov duain il chantun e las vischnancas survegnir la pussaivladad da sa participar a l'interpresa ed independentamain da quai da retrair energia cun surpigliar ils custs annuals. Tenor la versiun valaivla èsi mo pussaivel da retrair tuttina blera u damain energia en cumparegliaziun cun la participaziun.

Sch'i vegnan spetgads dal concessiunari en las tractativas mesiras che augmentan la valurisaziun per il Grischun, sto il chantun er pudair porscher cundiziuns attractivas sco cuntraprestaziun. Cun cumpletar l'art. 35 LDAG duai il chantun pudair reducir per quest intent tant la taglia sin ovras idraulicas sco er sia part vi da la taglia sin implants da pumpadi fin circa 50 pertschient durant maximalmain 12 onns. La reducziun duai sa drizzar tenor la dimensiun ch'il concessiunari renovescha l'ovra idraulica, tenor la dimensiun da sia activitad commerciala en il Grischun e tenor la dimensiun ch'il concessiunari surlascha al chantun energia da participaziun ed energia retratga per ils custs annuals.

Il chantun ha gia tenor il dretg vertent la pussaivladad d'approvar en cas motivads duradas da concessiuns divergentas (art. 24 al. 3 LDAG). En l'avegnir duai er vegnir fatg diever da questa pussaivladad per conceder duradas da concessiun pli lungas per crear novas motivaziuns che permettian ina valurisaziun pli gronda da la forza idraulica en il Grischun. Per quest intent n'èsi betg necessari da midar la lescha.

3. Indemnisaziun da la valor restanta

Tenor l'art. 67 al. 4 da la lescha federala davart l'utilisaziun da las forzas d'aua (LDA; CS 721.80) vegnan investiziuns da modernisaziun e d'engrondiment indemnisadas al concessiunari il mument che la concessiun scada, sch'el ha fatg la modernisaziun u l'engrondiment en enclegientscha cun la communitad che ha dà la concessiun. L'indemnisaziun correspunda maximalmain a la valor restanta da

l'investiziun, resguardond l'amortisaziun usitada en la bransch e la midada da la valur monetara. Sco quai ch'igl è sa mussà en la pratica, datti differentas opiniuns, co che la cundiziun "en enclegientscha cun la communitad che ha dà la concessiun" po vegnir chapida. Tenor las differentas societads d'ovras idraulicas basta ina simpla annunzia ed in'enconuschienscha correspudenta tras la communitad che ha dà la concessiun. Il chantun percenter è da l'avis che la communitad che ha dà la concessiun sto approvar explicitamain ina indemnizaziun per modernisaziuns u per engrondiments. Suttastritgada vegn questa posiziun d'ina vart tras il cuntegn da l'art. 67 al. 4 LDA, nua che la necessitad d'ina "cunvegna" tranter il concessiunari e la communitad che ha dà la concessiun è fixada cleramain. Da l'autra vart vegn questa interpretaziun consolidada tras l'art. 30 al. 1 LDAG, tenor il qual il chantun e las vischnancas pon sa participar – sin dumonda dal concessiunari – vi da las investiziuns, sch'il concessiunari renovescha las parts da l'implant che pon returnar al concedant e sch'el cumprova che las investiziuns na pon betg vegnir amortisadas fin che la concessiun scada. La dumonda, sche l'art. 30 al. 1 LDAG preschentia ina precisaziun correspudenta da l'art. 67 al. 4 LDA, è vegnida contestada per part en la pratica.

Midond l'art. 30 LDAG duai perquai vegnir garanti explicitamain che la communitad che ha dà la concessiun è libra ("formulaziun cun pudair") da sa participar a las investiziuns per modernisar e per engrondir parts da l'implant che pon returnar al concedant. Cun surpigliar correspudentamain las noziuns "modernisaziun" ed "engrondiment" dal dretg federal (art. 67 al. 4 LDA) vegnan questas malsegirezzas eliminadas. Consolidada vegn la libra voluntad ultra da quai tras la necessitad d'ina cunvegna en scrit proponida da nov.

4. Cumplettaziun persistenta d'ovras idraulicas

La finamira da l'indemnizaziun per cuvrir ils custs da la furniziun d'electricitad (ICF) da la confederaziun è quella da promover la produenziun d'electricitad d'energias regenerablas. Ultra da la fotovoltaica e da l'economia pon profitar da la ICF er ovras idraulicas pli pitschnas cun ina prestaziun installada fin 10 megawatts (MW). Perquai vegnan projectads numerus implants idraulics novs en l'entira Svizra. Savens tangheschan ils novs projects territoris ch'èn degns da vegnir protegids pervia da lur cuntrada e pervia da la natira sco er auas che n'èn betg vegnidadas utilisadas fin ussa. En la pratica chaschunan projects per ovras idraulicas pli pitschnas savens discussiuns pli grondas tranter las vischnancas, ils concessiunaris, ils uffizis chantunals, las federaziuns per la protecziun da l'ambient e la populaziun. Savens

stattan las intervenziuns planisadas en l'ambient en ina disproporziun cun l'energia producibla e cun sia rentabilitad.

Cun midar l'art. 2 lit. c LDAG duai vegnir dà dapli paisa a la persistenza tar la cumplettaziun futura da la forza idraulica en il Grischun. In nov art. 13 al. 2 da l'ordinaziun tar la lescha davart il dretg da las auas dal chantun Grischun (ODAG; DG 810.110) duai fixar en quest connex, ch'ina cumplettaziun persistente da las forzas idraulicas è dada, sche l'effizienz economica, la protecziun da l'ambient natiral e la solidaritad sociala vegnan resguardadas. En la pratica duain vegnir definids criteris ch'il chantun po applitgar per approvar projects correspondents da forza idraulica. Quels permettessan er a las vischnancas ed als petents da giuditgar la persistenza dals implants idraulics planisads e da valitar a temp lur qualificaziun per ina permissiun.

5. Ulteriuras adattaziuns da leschas

En connex cun questa revisiun parziala da la LDAG vegnan proponidas singulas ulteriuras adattaziuns da leschas. Cun excepziun da l'art. 80 LDAG respectivamain da l'art. 9 da la lescha da vischnancas dal chantun Grischun (LV; DG 175.050) na chaschunan quellas naginas midadas materialas.

V. REMARTGAS TAR LAS SINGULAS DISPOSIZIUNS

1. Lescha davart il dretg da las auas dal chantun Grischun (LDAG)

Art. 1 Champ d'applicaziun

Il provediment d'electricitad vegn reglà da nov tras la lescha federala davart il provediment d'electricitad (LPrEI; CS 734.7) e tras la lescha davart il provediment d'electricitad dal chantun Grischun (LPrEI GR; DG 812.100). Las disposiziuns legalas en la LDAG che reglavan il provediment cun energia electrica (art. 61 ss. LDAG) èn vegnidas abolidas cun l'entrada en vigur da la LPrEI GR. Sco consequenza sto perquai er vegnir adattà il champ d'applicaziun da la LDAG e stritgà il provediment d'electricitad or da l'art. 1 da la LDAG.

Art. 2 Intent

La midada tenor la lit. c duai servir a dar dapli paisa a la persistenza tar la cumplettaziun futura da la forza idraulica en il Grischun. La noziun da la persistenza vegn definida pli detagliadamain en l'art. 13 al. 2 ODAG (cf. chapitel V. cifra 2).

Analogamain a l'art. 1 LDAG sto il sector dal provediment d'electricitad vegnir stritgà er or da l'art. 2 LDAG. Qua tras daventa la lit. d obsoleta.

Art. 11 Autoritads d'approvaziun

Cun l'entrada en vigur da la nova constituziun dal chantun Grischun (DG 110.100) per il 1. da schaner 2004 è vegnì stritgà senza cumpensaziun l'art. 2bis da la constituziun chantunala veglia. Tenor quel suttasteva la deviazion d'aua en auters chantuns ed il metter a disposiziun implants da serra per ovras extrachantunalas a la votaziun dal pievel. Correspondentamain sto il renviament sin l'art. 2bis da la constituziun chantunala abolida vegnir stritgà or da l'art. 11 LDAG.

Art. 22 Dretg da participaziun

Tras ina midada da l'al. 2 duain las vischnancas ed il chantun survegnir da nov la pussaivladad tant da sa participar a l'interpresa sco er da retrair energia surpigliond ils custs annuals, e quai independentamain in da l'auter. Tenor la versiun valaivla èsi mo pussaivel da retrair tuttina blera u damain energia en cumparegliaziun cun la participaziun.

Tras in nov al. 3 duai vegnir fixà cleramain che la regenza decida davart l'utilisaziun e davart l'explotaziun da l'energia retratga per ils custs annuals.

Art. 30 Modernisaziun ed engrondiment dals implants

Cun surpigliar las noziuns da l'art. 67 al. 4 LDA duai vegnir fixà cleramain che la communitad che ha dà la concessiun ha la pussaivladad d'indemnisar investiziuns per modernisar e per engrondir parts da l'implant che pon returnar al concedant (al. 1). Ultra da quai vegnan surpigliads ils princips d'indemnisaziun da l'art. 67 al. 4 LDA e qua tras stgaffida clerezza per calcular l'indemnisaziun da la valur restanta.

En l'al. 2 vegni statui che indemnisaziuns ston vegnir fixadas en scrit en in contract. L'art. 67 al. 4 LDA di en quest connex che investiziuns d'engrondiment e da modernisaziun vegnian indemnisadas mo, sche quellas èn vegnidadas fatgas en enclegientscha cun la communitad che ha dà la concessiun. En la pratica è sa tschentada la dumonda, co che la necessitad da la cunvegna duaja vegnir ademplita.

Damai ch'i vegn pretendì da nov ina cunvegna en scrit, na datti naginas libertads d'interpretaziun correspondentas da l'art. 67 al. 4 LDA.

L'al. 3 dal sboz surpiglia la regulaziun veglia da l'al. 4 dal dretg vertent, adatta dentant quella a las midadas da l'al. 1.

Ultra da quai vegn abolì l'al. 4.

Art. 35 Pussaivladads da reducziun

Cun las novas pussaivladads tenor l'al. 2 survegn il chantun instruments adattads per augmentar la motivaziun per returns anticipads al proprietari ed a medem temp per far valair ses interess economics.

Art. 48 Renovaziun da la concessiun

Cun l'al. 4 nov duai il chantun survegnir la pussaivladad da surpigliar sia responsabladad per ils interess chantunals en connex cun returns anticipads al proprietari. Quai vegn garantì, damai che dumondas per novs concessiunaments anticipads d'ovras idraulicas ston vegnir inoltradas da nov tar il chantun. Quel coordinescha alura las tractativas tranter tut las parts partecipadas.

Art. 80 Disposiziuns finalas

Tenor la regulaziun actuala ston concessiuns per conceder "auters dretgs d'utilisaziun speziala" – latiers tutga il retrair aua sutterrana – en vischnancas senza in parlament communal vegnir dadas da la radunanza communal u tras ina votaziun a l'urna (art. 9 lit. f da la lescha da vischnancas dal chantun Grischun, LV; DG 175.050). En vischnancas cun in parlament communal dastga il parlament dar talas concessiuns, sche la durada maximala na surpassa betg 30 onns (art. 10 al. 1 lit. d LV). Questa regulaziun vegn considerata pli e pli sco sproporziunada e sco impediment nunnecessari per la producziun d'energia raschunaivla areguard l'ecologia e duai perquai vegnir midada.

Tras la revisiun da l'art. 80 LDAG respectivamain da l'art. 9 lit. f LV duai perquai vegnir surdada a la suprastanza communal la cumpetenzza da dar concessiuns cun ina durada maximala da 30 onns per retrair aua or da las resursas d'aua sutterrana publicas fin a 1 000 liters per minuta per l'utilisaziun da la chalur. Per concessiuns che vegnan dadas per passa 30 onns u per retratgas d'aua da passa 1 000 liters restan vinavant cumpetents ils votants.

2. Ordinaziun tar la lescha davart il dretg da las auas dal chantun Grischun (ODAG)

Art. 13 Utilisaziun raziunala e cumplettaziun persistenta

L'art. 13 al. 2 ODAG, che duai vegnir stgaffì da nov, duai concretisar l'art. 2 lit. c LDAG uschia, ch'ina cumplettaziun persistenta da las forzas idraulicas è dada, sche l'effizienz economica, la protecziun da l'ambient natiral e la solidaritad sociala vegnan resguardadas.

VI. CONSEQUENZAS FINANZIALAS E PERSUNALAS

La revisiun da la lescha qua avant maun n'ha naginas consequenzas finanzialas u persunalas directas per il chantun e per las vischnancas. A media vista dastgass il basegn da persunal tar il chantun s'augmentar levamain. Quai en spezial, sch'i reussescha d'iniziar returns anticipads da grondas ovras idraulicas al proprietari.

En general dastgassan ils avantatgs economics pervia da returns anticipads al proprietari s'augmentar tendenzialmain per las vischnancas e per il chantun. Uschia dastgan ins partir da l'ipotesa ch'il chantun e las vischnancas retiran gia pli baud bler dapli energia che oz per ils custs annuals e ch'els pon vender questa energia cun gudogn. Sche er las investiziuns da modernisaziun e d'engrondiment vegnan colliadas cun in return anticipà al proprietari, chaschuna quai ils effects considerabels giavischads concernent la politica d'occupaziun e concernent l'economia publica. Sche las lavurs da modernisaziun e d'engrondiment pon vegnir coordinadas en l'entir chantun, resulta ultra da quai ina cuntinuitad giavischada da las investiziuns. La finala pon eventualmain vegnir stgaffidas ulteriuras plazzas da lavur per il commerzi d'electricitad en il chantun cun manar cun success tractativas da returns al proprietari. Da quai resultass pli probabel in gudogn supplementar en spezial tar las entradas fiscalas per il chantun e per las vischnancas.